

KARLFELDT ÉS PETŐFI.

(Részlet a Petőfi-Társaságban tartott székfoglalóból.)

EZELŐTT húsz évvel egy szerény dolgozattal léptem a nyilvánosság elé. Ennek a kis munkámnak címe: *Petőfi Svédországban* volt és abban feldolgoztam a Petőfi Sándorra vonatkozó adatokat, melyekre svédországi bibliografiai kutatásaim közben bukkantam. Igazán meglepett az akkor talált anyag változatossága és gazdagsága, de még inkább az a körülmény, hogy Petőfi Sándor alakja és költészete olyan általánosan ismert volt a svéd nagyközönség előtt, sőt azt mondhatnám, hogy akkor még szinte egyedül képviselte Északon a magyar lírai költészetet. Hogy Petőfi neve és költészete igazán ismertté lett Svédországban, azt elsősorban a derék, szorgalmas s finomlelkű három *Schöldström-testvérnek* köszönhetjük, akik közül az utolsó *Karl Wilhelm Schöldström* 1930. év tavaszán hunyt el 80 éves korában. 1926 nyarán meglátogattam kung'backai magányában az ősz tudóst és költőt, akinek szívelelke kis gyermekkorától telve volt Petőfi iránti csodálattal s a magyarság iránti meleg lelkesedéssel meg őszinte nagyrabecsüléssel. Öreg íróasztala fiókjából remegő, izgatott kézzel kereste elő újabb Petőfi-fordításait s ragyogó szemmel, szinte megfiatalodva olvasta fel azokat előttem... Ugyanakkor arra kért, hogy adjam át ragaszkodó üdvözetét magyar barátainak s a meghatottságtól elfojtott hangon emlékezett meg — saját szavait idézve: — «a világtörténet legnagyobb kegyetlenségéről, mely Petőfi szabad országát érte»... Egész életének legnagyobb vágyódása, hogy Petőfi szülőföldjét meglássa, nem teljesedhetett be. Utolsó óhajtása szerint Petőfire vonatkozó kéziratait és könyveit nekem hagyományozta, melyeket most a stockholmi Magyar Intézet külön szekrényében gondosan őrzök. Ezek az elsárgult papírlapok, apró füzetek, teleírva az ő jellemző hajszálvékonyosságú betűivel, ezek a különféle magyar vonatkozású ujságkivágások, fakóra vált fényképek és sokat forgatott könyvek, szótárak... mind megannyi megható bizonyítékai annak a meleg szeretetnek és nem lankadó kitartásnak, mellyel Karl Wilhelm *Schöldström* Petőfi-fordításait lassan, éveken át készítgette, simítgatta. Remélem, hogy alkalmam lesz a stockholmi Magyar Intézet kiadásában *Schöldströmék* valamennyi Petőfi-fordításait az eddig még ismeretlenekkel együtt a svéd nagyközönség elé bocsátanom. Nem mulaszthattam el most, mikor az a kitüntetés jutott osztályrészemül, hogy a Petőfi-Társaság mélyen tisztelt tagjai előtt bemutatkozhatom, hogy néhány kegyeletes szóval meg ne emlékezzem a svédországi Petőfi-kultusz legérdemesebb művelőiről, a *Schöldström-fivérek*ről. Különösen felemelő kötelességet teljesítetek akkor, mikor az elhunyt lelkes magyarbarátnak, Karl Wilhelm *Schöldströmnek*, akit a mt. Társaság velem egyidőben érdemesített arra, hogy kültagjául megválasszon, utolsó üdvözetét, utolsó meleg köszönetét e díszes helyen tolmácsolhatom.

A svéd Petőfi-fordítások — kevés kivétellel — német közvetítéssel készültek s így sokat veszítettek eredeti üdőségükből, miért is azt kellene feltételez-

nünk, hogy azok aligha tudtak valamelyes — legalább is észrevehető — hatást eszközölni a svéd lírára. A dolog azonban még sem így áll. Petőfi örökké lángoló szelleme olyan hatást tett Svédország egyik legnagyobb lírikusára, a 80-as években még csak egy poétalelkű és sűrűn verselgető, alig tizenkilencéves ifjúra, hogy ezek a másodkézből svéd nyelvre átültetett Petőfi-versek indították meg költői pályáján. Ebből az ifjúból lett a svédek legnépszerűbb nemzeti népies lírikusa, aki a legnagyobb nemzetközi irodalmi kitüntetés, az irodalmi Nobel-díjat azért nem vehette át, mert hirtelen betegség 1931-ben — hatvanhároméves korában — elragadta az élők sorából. Ez a svéd költő: Erik Axel *Karlfeldt*, a 18 svéd halhatatlan egyike és majdnem húsz éven át főtitkára a svéd kir. Akadémiának.

Karlfeldt jómódú parasztszülők gyermeke, Dalarna tartomány szívében, a Dalälven, azaz a Dal-folyó partján született. (1864 júl. 20-án.) A Dal-folyó, amint Krylbo mellett kiszélesedve, szeszélyes kanyargásokkal termékeny síkságra ér, nagyon emlékeztet a magyar Tiszára. Karlfeldt szülőházának ablakából termékeny rónára nyílik a kilátás, tanyáját termékeny szántóföldek koszorúzzák, árnyas fasorok szelik át, kis, pirosra festett tanyai házak élénkítik, s itt-ott néhány százados öreg tölgyfa terjesztgeti szét szeszélyesen görcsös ágait. Ebben a környezetben nőtt fel a gyermek Axel Erikson — magyarul Erikfi —, itt a természet szelid ölen lett ifjává, s egyszersmind rajongó dalnokává a dálnai földnek. Elképzelhető, milyen keserű fájdalom tölthette be ifjú lelkét, mikor az ősi tanyát elérverezték s az öreg szülőknek idegenbe — ha nem is messze — kellett költözködniök. Az ősi rögtől való elválás Karlfeldt lelkében is olyan nagy fájdalmat okozhatott, mint egykor Petőfi leklében, mikor megsíratta a «jó öreg korcsmáros veszteségét: akinek a boldogabb időben háza, kertje, földje, pénze, mindene volt» . . .

Szegényen került Axel Eriksson a västerasi latin gimnáziumba, és még szegényebben kezdte diákpályáját az uppsalai egyetemen. Minden öröme és boldogsága az volt, ha nyaranta visszatérhetett Dalarnába. Ott azután kedvére bebarangolhatta az ismerős erdőket, mezőket és elmélázhatott a folyó partján . . . Karlfeldt igazi természetimádó, volt és lírája a dalarnai földből virágzott elő. Első verskötetének címe — 1895-ben jelent meg — *Vildmarks och kärleksvisor*, magyarul *Vadvirágok és szerelmi dalok*. A címlapon első ízben nevezi magát: *Axel Erik Karlfeldt*-nek. Bevezető versét szüleinek, illetőleg atyái emlékének szenteli, akik századokon át ott törték a dalarnai nehéz köves rögöt, hogy ekéjük nyomán termő kalász fakadjon. Saját magát is szerényen «parasztlegénynek» nevezi, ágrólszakadt vándordalosnak, aki ott kódorog az útszélen és arra kéri a zöld róna királynőjét, hogy fogadja szolgálatába . . . Megelégszik, ha egyszerű béres lesz a többi legények között . . . Hiszen erős és fiatal, szívesen fárad a napsütésben . . . De ha az éj leszáll, akkor igazán szabad akar lenni, hogy verset faragjon a sárga kalászról és a csalogány daláról . . . Egy másik versében, melyet «tavaszi képnek» (*Varbild*) nevez, leírja a Dal-folyót, amint az kanyarogva besurran a nyírfaligetek közé . . . a zöld dombok mögül még hallatszik a vízesés bűgása. A rónán végigszalad a tavaszi szél és friss rőzse füstjét viszi délibb vidékekre. Az útszélen könnyű léptekkel siet a vándorlegény . . . a tanyai csizmadia kiül műhelye elé és a napsütésben szurkolja fonalát, mint a hegedűs a húrt . . . Távolból odahallatszik a malomból hazasiető szekér zörgése. Lent a völgyből vizes korsóval karján jön a hajadon és vágyakozó nagy szemekkel néz a szélesvállú ifjú után. De az csak a dombtető felé tekintget, hol a napsütésben megvillanak az udvarház ablakai . . . Azok

egyike mögött van az ő kedvese . . . Ugyanaz a hangulat, mint Petőfi «A Tisza» költeményében. Karlfeldt első verseskönyvében az egyik tájkép és festői leírás a másikat váltja fel. Tele minden verse a természetből vett eleven hasonlatokkal. Minden kedves előtte, amit a szülőföldjén lát. Épúgy megénekli a falusi kiskorcsmát, mint Petőfi. Neki is a szeretője lakik ottan, ahová esténként ellovagol, akárcsak Petőfi csikósa. A szép korcsmásleány a többi vendéget hidegen fogadja, de ha ő jön, büszkén lángol fel szemepárja s nyakába borul. Karlfeldt is szerelmese az ősznek. Mindjárt első verskötetében is olvasunk egy őszi dalt. (Höstvisa.) Jóbarátjaként üdvözli a derűs szelid őszt, mely nappal mint a vadászat istennője jár-kél s beléfű kürtjébe a fénylő nyirfák alatt . . . Éjjel azonban mint fiatal, élnivágyó asszony ropja a táncot . . . Igen, Karlfeldt szerint vidám és bőkezű az ősz, mert nekünk adja a szorgalmas nyár gyümölcseit. Tüzesvörösre gyújtja a fák lombjait, megeresztli a szél húrjait, hogy azok zengjenek nekünk altató zenét. A tanyáról kihallatszik a len tilolása, s a leányok énekszó mellett álmodoznak pirosra gyúlt orcával a szép fehér menyasszonyi kelengyéről . . . míg kint a szél keresztülzúg a kecskerágó bokrain s a part nádasán . . . Az országúton a koldusasszony büszkén vezeti rongyos kis porontyát, hiszen minden tanyán ízes étel várja, tán még áldomás is, ha nagyon jó volt a termés. Alig hogy köszönt az alacsony kunyhó népe felé, amint azok szikkadt kis földjükben dolgozgatnak. Mindenütt megelégedést és nyugalmat lát a költő, bent a meleg nagyszobában gondtalanul pipázik a gazda, míg kint a kamrák körül nesztelenül járkál az élelmes almatolvaj. Igen, az ő szívének drága jóbarátja az ősz. Amint este a vadászatról hazatér, ott várja már felesége a verandán . . .

Számos ilyen bensőséges hangú, meleg színekkel megrajzolt idillt találunk Karlfeldtnél. Hogy csak még néhányat vázoljak széles szavú magyar prózában. Az egyik versében (De vântande) leírja, amint lova nyugtalanul toporzékol az istállóban és a zab se ízlik már neki, csak arra vár, hogy kivezesse. Kedvesével felül a zöldkerekeű talyigára, sietve nyikorognak a kerekék, mialatt minden lomb, virág, fűszál barátságosan integet feléjük. A nap, mely eddig a felhők mögött lustálkodott, most, amint kikocsiznak, előnti fényével az egész határt; mintha az erdő is ezt dalolná: Hisz csak erre vártunk már! Dalarnai szokás szerint a kedvesével együtt kocsizik a paphoz, hogy bejelentse, most már kihirdetheti őket a templomban.

Néhány versszakban megkapóan, élethűen írja le a dalarnai tutajosok szerelmét. Szinte Petőfi «Falu végén kurta korcsma» verse jut az eszünkbe . . . Megint egy másik versében arról dalol, hogy kedvese örökzöld koszorút fonjon homlokára. A vadon leánya a kedvese, de különb az minden igazi hercegnőnél, aki dús, illatos virággal jutalmazza szerelmét . . . Önmagát az utolsó trubadurnak tartja, aki felemeli hangját a pusztá teremben, honnét az őszi szél már mindent kisépért s a domb mögött leselkedik a kaján tél . . . Az ősz asszonya azonban arannyal hinti be a földet, és szemében még ég a nyár tüze, de már közelg a fekete éj. Ő a sötétből is hallja szerelmese suttogását: «Eltűnik a nyár, eltűnik az ember, de a szerelem örökké megmarad!» («Bekransa mig».)

Karlfeldt éppen olyan játékosan halmozza a természetből vett hasonlatait, mint Petőfi. A vándormadárral kezdi egyik versét: a vándormadár keletről nyugatra száll . . . és már a harmadik sorban az ifjúról szól, aki az erdőn keresztül kedveséhez siet. Nála a folyó hullámai dalolnak, fecsegnek, mint az asszonyok a kútnál . . . Kedvese képét a fenyőerdő sötét háttérére akarja lefesteni, ajakát piros áfonyával rajzolja, míg nyakát meg keblét hófehér, puha mohával,

hajfonatát a nyírfa őszi lombjából fonja, de a szempillantását, amely csupa mosolygó epedés, már nem tudja megfesteni, ahhoz nem talál színt sem az erdőben, sem a mezőn. Önmagát sötét magános fekete éjszakához hasonlítja, de ha majd kedvese az övé lesz, akkor szegény otthonukat a nász napján a legnagyobb fényesség két gyertyája ragyogja be : a boldogságé meg a nyugalomé.

Dalarnában már augusztus végén kezdődik az ős, akárcsak nálunk szeptember végén. Ezt a hangulatot is mesterien éneкли meg Karlfeldt. «*Augusztusi este*» (Augustikväll) c. költeményében. Fehér köd szállt a mező homlokára, — az úton a szénásszekér a régi nótát zörgi . . . ő kedvesével a tarlón sétál. Az erdőből vörös, puffadt arcával előbúvik a hold, mint valami nap . . . messziről a folyó zúg, mint a nagybögő. Lábuk nyomában madárka röppen fel, a távolban látják, amint a falu ifjúsága a táncba indul. Ő inkább nászéjszakára menne ilyen este. Szentjánosbogárkák mint ezeryi lámpás világítják meg útjukat, a csillaghullás olykor-olykor tüzes rakétát gyujt az égen, mintha a föld meg az ég sejtené szerelmük titkát. De majd jön egy másik ős, mikor ünnepi gyertyák ragyognak a sötét éjszakában, mikor kedvese haján mirtuszoszörű fehérlik, s az ősi nagy udvaron vidám vendégsereg táncra perdül . . .

Az édesanyja iránti mély szeretete épolyan megkapó melegséggel nyilatkozik meg néhány költeményében, mint Petőfinél. Nem egyszer vágyódik a sötét erdő felé, ahol a folyó zúg, ahol a ráncos kérgű tölgyek vetnek szeszélyes árnyékokat. Lelke gyakran oda száll a magányos kis tanyához, melynek csak egy ablaka világít ki az éjszakába . . . Ott benéz s látja, amint egy öreg asszony üldögél a nyitott tűzhely előtt a kék lángokba tekintve : «Te vagy az, édes jó anyám — kiált fel — kihez minden vágyam vezet!» (Langt borta i världen.)

Karlfeldt fiatal poétának tekinti magát, aki erdőn-mezőn, hegyen-völgyön átvándorol. Rózsafából van a hegedűje s a húrokat hozzá szőke leány hajából sodorta. Esténkint a falu végén, ahol az ifjúság összeverődik, rázendít a víg szerszámon víg zenére. Kigyúlnak a szemek, tüzesek lesznek az orcák, a szűzek melle megfeszül, a fiatal zenész azonban csak húzza-húzza a nótáját egész éjen át. A szürke, hideg, nagy házak előtt is, ahol sohasem érezték az igazi szabadságot, ahol nem tudják, mi a nyár ragyogása, ott is elhúzza legszebbik dalát. A sápadt asszonyok magas palotájukból gúnyosan néznek rá : Menj innét parasztnótáiddal . . . — kiáltják feléje . . . de a költő gúnyolódásaikat hangos, tüzes dalaival némítja el!

Ezzel a kissé dacos akkorddal fejezi be Karlfeldt első verskötetét. Ekkor alig harmincegyéves volt. Akkor adta ki verseit, mikor Svédországban a nemzeti irány erős támadásnak volt kitéve. Strindberg volt divatos, aki a maga nyugati forradalmi eszméivel, s nem egyszer érdes naturalizmusával Karlfeldtet inkább csak a dalarnai paraszzenészek és harmonikázók epigonjának tekintette, mint nyugati értelemben vett igazi költőnek. Pedig Karlfeldt fellépésével kezdődik meg az újabb svéd irodalomban a népies nemzeti irány reneszánsza, mely a prózában Selma Lagerlöf regényeivel hamarosan teljes diadalt arat. Karlfeldt verseivel a dalarnai erdők és termékeny völgyek üde levegőjét hozta be a svéd irodalomba és az ő tiszta csengésű hangja nem is maradt visszhang nélkül. Ez annál könnyebben történhetett, mert a svéd népben mindig erős volt a nemzeti érzés, a nemes hagyományokhoz való ragaszkodás és elsősorban a hazai föld szeretete. Ezek azok a lelki alaptulajdonságok, melyek a svédeket a magyarokkal is egybefűzik.

Mint mindenütt, úgy Svédországban is a lírai költő sorsa az, hogy prózai kenyérkeresetről kell gondoskodnia. Karlfeldt tanári, majd könyvtárosi állást.

kapott Stockholmban, de a svéd fővárosban sohasem érezte magát otthonosan, lelke mindig csak a szabad természet után vágyódott és alig várta a nyarat, mikor néhány hónapra visszatérhetett Dalarnába. Későbbi költeményei is kevés kivétellel csak Dalarnáról szólnak. Épügy, mint száz évvel előbb a svéd Anakreon, Carl Mikael Bellman, úgy Karlfeldt is egy népies alakot teremt az örökké vidám, szerelmes *Fridolin*-t, akinek a képében dalol azután az ő szeretett drága szülőföldjéről.

Jelen dolgozatomnak főcélja az volt, hogy kimutassam az Észak nagy lírikusának találkozását Petőfi szellemével, miért is nem térhetek ki Karlfeldt költészetének további bővebb méltatásaira. Mégis, hogy jelen vázlatom teljesebb legyen, még csak néhány kiegészítő vonást óhajtanék röviden felemlíteni. Karlfeldt épügy, mint Petőfi Sándor, szerette a vidám társaságot, megitta a jó bort, maga is örömmel vett részt a férfidalban. Versei közül nem egy épügy, mint Petőfi dalai, átmentek a nép ajkára, igazi svéd népdalokká lettek.

A dalarnai parasztnok szélesvállú ivadéka a svéd királyi Akadémia díszes aranyozott rokokótermeiben sohasem volt igazán otthon. Kiténtetést nem fogadott el, egyedül az uppsalai egyetem díszdoktori oklevelére volt büszke. Utolsó verskötetében, az 1930 őszi megjelenést *«Hösthorn»*-ban (Őszi kürtben) szinte Arany János *«Epilógus»*-ára emlékeztető szerény hangon mond köszönetet a derék díjért, a sok szép szóért, mivel az urak megajándékozták, azonban ő csak visszavágyódik a susogó lugasok mögé, az öreg fák alá, melyek levelüket és gyümölcseiket hullatják ölébe, oda, ahol a kora őszi szél keresztül-kasul száguld a mezőn és rázza a házak eresztét. Mintha megérezte volna közelgő halálát, mert ezeket mondja: Még egyszer megfuvom kürtömet a csillagos őszi ég alatt! Hadd zengjen *imára* a dal, aztán leteszem azt a téli fagyos földre, az orgona körülbúgta nagy Király trónusa elé».

Karlfeldt, a népies modern svéd líra legnagyobb poétája 1931 tavaszán örökre eltávozott a svéd fővárosból. Utolsó útjára az egész svéd nép osztatlan, őszinte részvéte kísérte. Most ott pihen a dalarnai falusi temetőben, a fehér törzsű nyírfák alatt, hová elhallatszik a Dal-folyó altató zúgása. Szelleme azonban tovább él új lelkesedést öntve a svéd ifjúság lelkébe, hogy ápolja és éléssze a honi föld szeretetét. S erre a mai súlyos időkben Svédországban is fokozott szükség van, mert kelet felől a vörös betegség miazmáit a svéd föld felé fújja a bolsevizmus szele. Lelketlen szovjet-agitátorok vörös áfiumot próbálnak elhinteni az egyszerű svéd parasztnak és famunkás szívébe. Amíg azonban a dalarnai nagy poéta versei élni fognak a svéd földön, amíg a hosszú és sötét téli esteken Karlfeldt dalait dalolja a dalarnai ifjú és leány, nem kell félni a svéd népet a szovjet csábításaitól.

Leffler Béla.

ROM.

*Emlékszel-e még? Egykoron
Ültünk az estéli romon.*

*Reánk meredt a szürke fal,
Éreztük, valamit akar.*

*Hallottuk, mintha mondaná,
Hogy írjuk nevünkel red.*

*Azóta minden messze tűnt,
Elcsavarodott életünk.*

*Nevünk egymástól elmaradt
És bemeszelték a falat.*

Falu Tamás.